

B. TRIPOLSZKI TERÉZ*
GONDOLATOK PIERRE RODE ETŰDJEIRŐL¹
(24 Caprice)²

Pierre Rode német származású francia hegedűművész és zeneszerző (1774–1830). Viotti iskolájának képviselője. Ünnepeelt művész, egy ideig a párizsi Nagyopera koncertmestere, 1795-től pedig a Conservatoire tanára volt. Ottani működése idején Kreutzerrel és Baillot-val közösen hegedűiskolát írtak. A 24 Caprice c. műve szakközépiskolai oktatásunkban jelentős szerepet tölt be. Fontosabb alapetűdök:

2. a-moll etűd: vegyesvonású détache darab.
3. G-dúr-etűd: a nagy-legato problematikájával foglalkozik.
11. H-dúr etűd: a brillante technika tanulmányozása.
19. Esz-dúr etűd: a lassú bevezetés után virtuóz oktávok.
21. B-dúr etűd: a hűrváltás-technika tökéletesítésére és az éneklő marteles vonás elsajátítására.
22. g-moll etűd: vegyesvonású détache, virtuóz hűrváltások.
24. d-moll etűd: összetett lassú bevezetés és vegyesvonású détache.

Mivel az etűdök a franciás vonókezelésre nevelik a hegedűst, így kiváló előkészítői Wieniawski és Vieuxtemps műveinek. Ezt a technikát a könnyed, igen szép hangú játék jellemzi. Kreutzer és Dont súlyosabb játszanivalót tartalmazó etűdjeit viszont a Paganini művek alapozásánál használhatjuk. A Rode etűdök tanítását zenei és előadói szempontok vezérelték. Ennek érdekében fürge, hajlékony balkézmozgás és mozgékony, változékony franciás hangot képező jobbkezmozgás szükségeltetik. Nagyon lényeges a pódiumszerű előadás megtanítása is, mert csak ennek elsajátítását követően beszélhetünk csak az etűdök tényleges megtanulásáról. Ennek a munkának a menetét vizsgálom meg jelen tanulmányomban a 2. (a-moll), a 3. (G-dúr) és a 24. (d-moll) etűdök tükrében.

¹ A tanulmány a Művelődési Minisztérium által meghirdetett intenzív hegedűtanári továbbképzés záródolgozataként készült 1988-ban. (Parlando 1990/3. szám.)

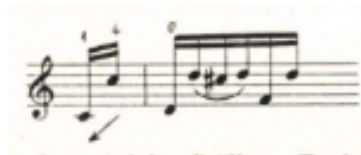
² [TELJES LEJÁTSZÁSI LISTA MEGTEKINTÉSE](#) (24 video, kottával követve)

Roche: 2. (d-moll) etűd

Alapvonása: détache. Képzése a következő: felkar a húrsíkban helyezkedik el, biztosítja a karsúlyt. A vonót az alkarral húzzuk. A hang képzésében a kézfej mozgása is lényeges (rugalmas ujjak, tenyér, lélegző hüvelykujj). A vonás helye a vonón: (1. jel) Az etűd tanulásának menete: a bal kéz mozgásainak beidegzése legato, csoportonként kötött formában. Billentés, fekvésváltás, húrváltás elhelyezése a fogólapon. Ezzel párhuzamosan kezdetben széles, hangtól-hangig éneklő détache vonással gyakoroljuk. Cél a helyes húrsíkok, húrsíkváltások, a megszólaltatási pontok bő vonóval való megfigyelése, irányítása. Az előadáshoz konkrétan indított, kicsengő, kissé szeparált détachet használunk.



Az első 4 ütem ezt a motívumot vezeti végig a TSDT harmóniákon. A balkéz helyzete: a 4. ujj már kezdetkor a fogólap közelében a D húr fölött helyezkedik el. Figyelni kell a tervhang pontos billentésére. Majd az oktávok fekvésváltásainál a közvetítő hanggal való közlekedésre. A jobb felkar a D húr síkjában helyezkedik el. A (2. jel) vonásnál kissé ejtett, a (3. jel) vonásánál kissé emelt könyökkel játsszák. A felkar a második ütemben az A-húr síkjába vált a következő módon:



A „c” hangon közelít a vonó az A-húr síkjához. Ez lehetőséget teremt a d hang könnyed és jó húrsíkban levő megszólaltatásához. Ugyanezen a módon kerül a kar az E húr síkjába.



A „h” billentéséhez a kézfej nem mozdul, csak ujjtérből, avizált mozdulattal kis kar-segítséggel billentjük, olyan oldottan, hogy a 3. fekvésbe való váltás már ebben a mozdulatban elő legyen készítve.

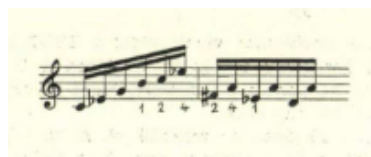
A vonó, a „e” hangon felfele mozduló könyökkel az alkar, kézfej viszi a G húrra, majd a „h” hang elején leejtett könyök segíti vissza az E húrra. Az egész mozdulatsor hasonló a két húron oda-vissza váltás mozdulataihoz



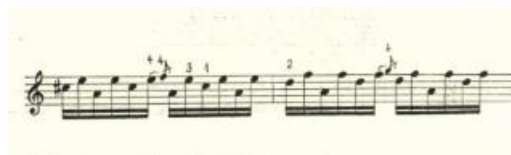
harmóniákon megy tovább a dallam. Közvetítő hangokat mindig 2 ujjal játszunk. A harmóniák pontos előre hallása lényeges. Gyakorlása, 2-2 szólamos bontása duplafogással is szükséges.



A jobb, és bal kar mozgása itt változik meg az elejéhez képest. A bal kar húr váltása legyen igen pontos, különben intonációs gondok keletkeznek. A jobb kar húr váltásánál figyeljük meg: a mélyebb húrok felé az alkar és kézfej mozgása vezet, vissza pedig a felkar ejtése.



Az ujjak az 1-húros dallamhoz képest éppen nem szemben helyezkednek el a D-húr dallamában. Figyelni kell a hangközök ujjtöbblől való billentésére és a pontos húr váltásra. A 4. ujj billentése pontos bal kar helyezkedés mellett lehet csak jól intonált. A 2. fekvésből hangközbillentéssel érjük el a 3. fekvést. Ez a 3. ütem vezet fel a visszatérés előtti széles ütemeihez. A 3. fekvést közvetítő hanggal, a 2. és 1. fekvést lenyúlással érjük el. Gyakoroljuk a hangsúlyok és a stáb jó elhelyezését és képzését. A visszatérés után ismét kényes ütemek következnek.



A fekvésváltás az üres húr előtt történik.



A lenyúlás alatt a kéz helyzete ne változzon, tehát akkor még a 3. fekvésben van.



A 4. ujj billentése pontos bal kar helyezkedés mellett lehet csak jól intonált. A 2. fekvésből hangközbillentéssel érjük el a 3. fekvést. Ez a 3. ütem vezet fel a visszatérés előtti széles ütemeihez.



A 3. fekvést közvetítő hanggal, a 2. és 1. fekvést lenyúlással érjük el. Gyakoroljuk a hangsúlyok és a stáb jó elhelyezését és képzését.

A visszatérés után ismét kényes ütemek következnek.



Felfekvés, majd fekvésváltás az 1. fekvésbe, „disz” és „gisz” hangok 4. ujjal. Az ujjak duplafogásérzettel legyenek a húron. Ismét igen lényeges a harmóniák előre hallása a jó intonációhoz.

A vonó: A vonó bonyolult mozgásokat végez: fp képzése, felkar az a-húron, ahol a 3 kötött hangot nagyobb karsúllyal játszunk. Közben a felkar már az E húrhoz közelít, alkarral rugalmas kézfejjel végzett húr váltások, majd a külön détachékkal alkaros húr váltások a D-húr felé. Ellenmozgás, majd ismét a felkar ejtése a két felső húr síkjába. A közelítő síkok használata teszi oldottá a húr váltásokat.

A csúcspontra a dinamikáról induló 4 ütem vezet fel. Könnyed kézmozgással és egyre bővülő détachéval szólaltatjuk meg. A csúcspont vonórítmusát külön is gyakoroljuk, ügyelve a helyes vonóbeosztásra.



A vonás itt húr váltásokkal válik bonyolultabbá és kellemetlen intonációs problémákkal párosul. Az 1. csoportnál az 1. és 3. ujj van fekvésben, a 2. ujj

helyét a 3.-hoz viszonyítva érezzük. A 4. ujj pedig egyszerű nyújtás. Mindkét mozdulat változatlan bal kéz, bal kar helyzetben, billentés ujjtöből.

Az a-moll harmóniabontást az előző ütem után sokat gyakoroljuk az intonáció mellett, a jobb kar helyesen végzett húrváltásait is megfigyelve. A 3. fekvésben úgy helyezkedünk, hogy az „e” hang 4. ujjal egyszerűen billenthető legyen. Ezt a hangot határozottan indítjuk, végig igen intenzíven képezzük. Közben a vonó már készül az akkordra, a jobb kar közelít az A húr síkjához. Az akkordot kettőnként törjük, szép zengő hangon. A szűkített akkordot az előzőnél szélesebben törjük, a korona hosszára figyeljünk.



A szünet utáni indulásnál a „mikor” és „hogyan” okoz problémát. A szünet jó elhelyezését és az „a” hang finom, de rögtön szóló képését gyakoroljuk. A húrváltásokat is ismét tanulmányozni kell. A vonás jó helyen való képzése mellett a karsúly kis változásait, a kötéseken való finom növeléseit is figyeljük meg. Majd 2 üteme kétféle húrváltásiránnyal, „d” orgonapont fölött mozgó felső szólammal. (Pontos billentés, jó helyezkedések, kidolgozott húrváltások.) A Coda gyakorlása külön is fontos azért, hogy nagyon biztosan tudjuk, nehogy fáradjon az előadás. Figyelni kell a vonás első hangtól az utolsóig igényes képzésére, és az etűd szép formálására. Az utolsó hang hosszát nehéz pontosan játszani. Ügyeljünk arra, hogy ne váljon lomhává a befejezés, de az utolsó hang is szép telt legyen.

Az etűdöt naponta végig kell intonálni, határozott helyezkedéseikkel, billentéssel. Érdeemes legato és előrebillentett martele vonással is gyakorolni.

Az etűd igen pontosan végig van írva előadási jelekkel, ezeknek pódiumképes megszólaltatása értelmesen tagolt zenei formában a tanulás végső célja.

3. (G-dúr) etűd

Ezt az etűdöt végig a 2. fekvésben játsszuk. Commodo, dolce, legato utasítások az előadáshoz.

A jobb kéz feladata szép tartott hang képzése. Egyenletes hangminőség, érzékeny, éneklő karakter. Feladat a karsúly állandósága, mértékének

alkalmazkodása a vonó sebességéhez. Figyelünk a hangképzésre a részvonós hangoknál, a trilláknál és a dinamikai változásoknál.

A húr váltások minél simább eljátszását segíti a közelítő húrsíkok megfigyelése, alkalmazása. Ezt segíti elő, ha minden húr váltásnál olyan nagyon közelítjük a síkokat, hogy a váltás előtti és utáni hangok duplafogásként egy rövid ideig együtt is megszólalnak. Például:



A nagy legatot a felkarral vezetett vonóval képezzük. A gyakorlatban előfordul alkaros mozgású hely is.



Különösen kell figyelni a détache helyes képzésére, mivel előtte és utána is legato, egész karos mozgás van. Az első (3. jel) vonásnál kell a kar mozgását az előzőekhez képest megváltoztatni. A könyök itt nem emelkedik, hanem kissé esik. Az alkar szabad mozgása, a tenyér rugalmassága, a hüvelykujj vele „lélegzése” elengedhetetlen.



Speciális húr váltássor: itt csak kézfejjel váltunk. A felkar a közös húrsíkon helyezkedik el. Az előzőekben leírt helyekhez hasonló rész még található a gyakorlatban, a játékmód is hasonló az itt elemezettekhez.

A bal kéz munkáját is minden gyakorlás folyamán ellenőrizni kell. Nyugodt tempóban, negyedenként kötve egyenként megfigyelt, avizált billentéssel játsszuk. Természetesen minden hangköz tudatos előre hallása is szükséges, ha ez kimarad, a billentés mechanikus és többnyire hamisan internált lesz. A bal kar húr váltásait is ki kell dolgozni, szintén a tiszta játék érdekében.

A gyakorlatot ritmizálva is gyakoroljuk.

Ritmizált gyakorláskor két-két gondolat igen gyorsan követi egymást. Ha mindkét féle módon becsületesen végigdolgozzuk, utána nagyobb tempóban is

irányított, egyenletes billentéssel tudjuk játszani az etűdöt. Ez a gyakorlási forma a húr váltások gördülékenységét is segíti, jobb és bal kézben egyaránt.

Miután az etűdöt részenként kidolgoztuk, létrehozuk ezeknek zenei egységét. Megtanult mozgásaink a minél szebb, értelmesebb előadást szolgálják.

34. (d-moll) etűd

Lassú bevezetéssel indul az etűd – Introduzione –, majd az Agitato e con fuoco gyors rész. Érdekes zenei anyag, előadóját ez segíti a technikai problémák megoldásában. Az első ütemben a helyes tempó és az intonáció az, aminek a megoldásával törődni kell.



Az átkötött hang hosszát igen határozottan előre kell hallani. A helyes tempóban való játékot a nyolcad lüktetésre ráérzetten játszott kezdő motívum segíti. Figyelünk a hangindításra, melynek határozottnak kell lennie, de a dinamika ne legyen túl sok. A „d” hang kicsengő, és szintén nem eltúlzott hossza a következő megfigyelnivaló. A három akkord intonációjánál az első motívum jól billentett hangjai segítenek — a 4. és a 2. ujj helye már „készen” van.



A jobb kéz munkája ezen a helyen: Az első motívum szép testes megszólaltatása jól beosztott vonó hosszal, a (4. jel) alatt rákészi az akkordok húrsíkjára, míg a bal kéz már az akkordon pihen. Az akkordokat éneklően, törve játsszuk. A törés vonóbeosztását is meg kell tervezni. Nem szabad az alsó két hangra sok vonót használni, mert a felső két szólamnak kell szabadon, dúsan szólni. A törés mozdulata az alkar és kézfej rugalmasan megoldott feladata.

Az (5. jel) az ütem végén a következő ütem fősúlyához érezhető. A hangsúlyos (2. jel) mozdulata tartalmazza. Így elkerüljük a túl korán való megszólaltatást.

A következő két ütem ritmikáját érdemes (6. jel) lüktetésben is átgondolni. A staccato előre betámasztott vonóval játszandó. A (7. jel) képzésénél figyelünk a hosszára, kicsengésére. A következő tanulmányozni való az 5. ütem akkordsora.

A billentések és fekvésváltások igen pontosan előre hallott hangközökön alapulóak legyenek. Az utolsó akkord a bal kar helyezkedését is igényli – kissé beljebb hozzuk, hogy a 4. ujj intonációját segítsük. Ezután a dallam a G húron folytatódik, ehhez is ez a kézhelyzet kell. Itt két negyed hosszú „pihenő” következik az „a” hangokon, mely felkínálja az időt a következő nagy legato eljátszásához való ráhangolódásra.

Az akkordsorral természetesen a jobb kéz szempontjából is sokat kell foglalkozni. A helyes húrsík, a megszólaltatási pont megkeresése feladatunk. A vonó hosszának meghatározása: az alsó harmad, esetleg az alsó fél vonó.

Az akkordjáték alapvető technikájához tartozik még: a bal kéz mindig a hang végén helyezkedik, és billent a következő akkordra, a jobb kéz pedig az akkordot *détache*-szerűmozdulattal szólaltatja meg. Lényeges a rugalmas kézfej, szabad hüvelykujj és ujjak, igen könnyeden tartott vonó. A vonó sebessége kétféle: az akkord megszólaltatása nyugodt, lassú mozdulat, kis indítással az elején, majd a visszatérés a kápához a levegőben sokkal gyorsabb mozdulattal történik. Ekkor figyelünk a kisujj szerepére és a hüvelykujj rugalmasságára.

A gyakorlásnál a közvetítő hangokkal is törődni kell. Az akkordokat két-két szólamra bontva is gyakoroljuk. A következő legato rész megoldása hasonló a 3. etűd problematikájához. Húrváltások közelítő húrsíkokkal, plasztikusan, a billentés és a fekvésváltások a fogólapon, tapintva. Ha intonációs probléma merül fel, figyelmeztetem a növendéket a harmóniak előre hallására. Két helyen ujjrendváltoztatás is segíthet.



A befejező akkord: csengő indítás után a két felső szólam telten énekel. Az akkord játéka közben már a következő agitato karaktere, tempója jelenik meg előre hallva, érezve.

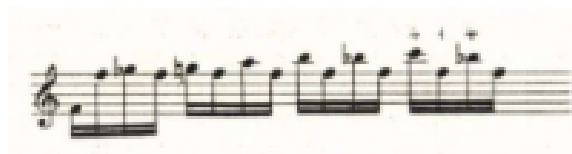
Az *Agitato s con fuoco* részben először a bal kéz munkáját elemezzük. Nyugodt tempóban, minden hangra helyezkedve a billentéseket, fekvésváltásokat kidolgozzuk. Majd kettőt, négyet kötve a mozdulatokat egyszerűsítjük. A fekvésváltásoknál a közvetítőhangot is játsszuk el kezdetben hallhatóan. Egyes komplikáltabb részeket mert allatú vonással, előbillentetten is gyakoroljuk. Néhány rész megoldásának módjával külön is foglalkozom.



Ezt a szűkített bontást minden esetben külön is kell gyakorolni. Közhelyzete nem a megszokott, hanem mély 3. fekvés, ezért érzetére nagy figyelmet fordítunk. A közvetítő hangokat az üres húr megszólaltatása előttre játsszuk.



Ebben az ütemben a 3. és a 4. ujj billentését kell előre igen pontosan tudni. Az ujjtótól billentett 3. ujj geszről „g”-re billent, ezután a nyújtást is célszerű egy mozdulattal megoldani. Ezt a bal könyök behozásával kell előkészíteni. A növendéknek így magyarázom: Túlozd el a húr váltást, mintha a húrra menne a dallam, így létrejön az a közhelyzet, amelyben már csak billenteni kell az előre hallott hangközt.



Itt a jó intonációhoz két dologra van szükség. Egyrészt a kromatika játékára figyelünk, másrészt csak a nyújtáskor mozdul a bal kar.



Ismét a belső hallás az első szempont. A szűk szeptim harmóniája már az első hang megszólaltatásakor legyen készen belül. Természetesen a lenyúlás és a fekvésváltás mozdulatát is előre kell érezni.



Itt a 2. és a 3. negyed tartalmaz érdekességet. A kioldott „d” után csúsztatjuk ujjunkat a „gisz”-re, a bal kar a 2. pozícióba kerül. Az „f” hang után 2. ujjal

billentett „h” játékokor áthelyezzük a bal kart az 1. fekvésbe, majd a „gisz” billentése után a fél fekvés, húr váltás határozza meg a kar helyzetét.



A beírt közvetítőhangok segítenek a tiszta intonációhoz. Az előző ütem végén már előre készülünk a cselekvéssor jó kivitelezésére. Ugyanez a rákészülés oldja meg a befejező D-húr harmónia intonációját (fekvésváltásait, billentéseit, húr váltásait). A gyakorlásnál ügyelni kell arra, hogy a kiemelt helyek ne csak önmagukban, hanem előzményükkel, folytatásukkal együtt is munkában legyenek. Ez éppúgy szükséges a sikeres megoldáshoz, mint a konkrét hely perfekt tudása.

A következő gyakorlási forma a jobb kéz mozgásait alakítja ki.

1. Szélesen éneklő egyenletes détache hangok felkar helyzetének tisztázása. Rugalmasság, (2. jel) és (3. jel) hangzása kiegyenlített legyen; ezek alapvető követelmények.

2. A vonóbeosztásra külön gondot kell fordítani a (8. jel) hangoknál



a vonásoknál.

3. Az előadási jelek pontos, zenei játéka és a détache csengő, kissé szeparált megszólaltatása a gyakorlat művészi megszólaltatását szolgálják. A vonás szép hangú egyenletesen jó megszólalása adja az etűd virtuóz hangzását.

A vonó munkájának kialakításakor beszélnünk kell a tr. képzéséről is. A hangot kis betámasztással indítjuk, ezzel együtt a bal kéz is mozdul, karsúlyra mindkét megszólaló hangon.

Az egész etűd előadásának gyakorlása mellett minden nap ajánlott ellenőrizni az alapvető mozgásokat (billentés, fekvésváltás, tr., détache, húr váltások, vonóbeosztások). Ezek könnyed tudása teremt lehetőséget az etűd jó formálásához, amit szintén igen sokszor létre kell hozni.

Összegezés

Egy mű megtanulásának útja: a mű zenei formáját szem előtt tartva először nyugodt analízissal létrehozzuk a két kéz mozgásait. Különböző formákban való gyakorlással ezeket beidegezzük, megtanítjuk a bal, illetve a jobb kéznek, figyelmünket is egyre nagyobb egységek előre hallására, érzésére szoktatjuk. A mozgások jó tudásával egyre közelebb kerülünk az előadás tempójához, a gyakorlásban az előadottság kerül előtérbe. De bármilyen jó már az előadás, az etűd alapvető mozgásait az intonáció és a makulátlan hang igénye miatt minden nap ellenőrizni kell.

Jeltáblázat



* TPOLSZKY TERÉZ hegedűművész-tanár

Tanulmányok:

1962–68: Győri Liszt Ferenc Zeneiskola (Demetrovits Szilárdné)

1968–73: Győri Zeneművészeti Szakközépiskola (Kertész Ferenc)

1973–78: Zeneakadémia (Kiss András)

Munkahelyek:

1978–2018: Győri Richter János Zeneművészeti Szakközépiskola

1987–1996: LFZF Zeneiskolai Tanárképző Intézet Győr

1996-tól: Széchenyi István Főiskola, Zeneművészeti Fakultás

2002-től: Széchenyi István Egyetem Varga Tibor Zeneművészeti Intézet

2017-től: Széchenyi István Egyetem Művészeti Kar

Koncertek:

A Győri Vonósokkal számos magyar városban, Ausztriában, Horvátországban, Németországban

Tanulmányok:

1962–68: Győri Liszt Ferenc Zeneiskola (Demetrovits Szilárdné)

1968–73: Győri Zeneművészeti Szakközépiskola (Kertész Ferenc)

1973–78: Zeneakadémia (Kiss András)

Munkahelyek:

1978–2018: Győri Richter János Zeneművészeti Szakközépiskola

1987–1996: LFZF Zeneiskolai Tanárképző Intézet Győr

1996-tól: Széchenyi István Főiskola, Zeneművészeti Fakultás

2002-től: Széchenyi István Egyetem Varga Tibor Zeneművészeti Intézet

2017-től: Széchenyi István Egyetem Művészeti Kar

Koncertek:

A Győri Vonósokkal számos magyar városban, Ausztriában, Horvátországban, Németországban